

O Andreju Štremfelju in njegovem bratu Marku, ki sta pred enajstimi leti skupaj plezala na Everest, so takrat govorili kot o alpinističnem bratskem paru »in le za las je manjkalo, pa bi bila na svetu prva brata skupaj na najvišji točki sveta.« »Vendar niti meni niti Marku to ni nič pomenilo,« pravi Andrej Štremfelj, »isto pa velja za sedanji par, v katerem sem z ženo Mico. Marija mi v gorah ne pomeni zakonske žene, ampak soplezalca, ki ga poznam v dno duše in ki mu lahko popolnoma zaupam.«

Enako misli o svojem zakonskem soplezalcu Marija Štremfelj, ki je odšla na pot predvsem z enim ciljem: priti kot prva Jugoslovanka na najvišjo točko sveta. Tako bi bila v drugi deseterici žensk, ki so stale na vrhu Everesta. Vendar je ob tem pomembno tudi to, da doslej na Lotseju še ni bila nobena ženska...

»Presrečna bi bila, če bi stopila na najvišjo točko sveta, zato o Lotseju zdaj ne premišljujem, čeprav si ne zapiram nobene možnosti. Če se bo pokazala priložnost, jo bom pač izkoristila,« pravi Marija Štremfelj, mati devetletne Katarine in sedemletnega Anžeta, alpinistka, ki ima iz gorá tudi že bridke izkušnje, saj ji je tam umrla sestra.

ETIČNI ALPINIZEM

Odprava, ki se uradno imenuje »Alpe Adria Sagarmatha Expedition 1990«, je odšla na pot s tremi tonami in pol skupne opreme in hrane, vsak od udeležencev pa ima poleg tega še 30 kilogramov osebne opreme. Za to je moral velik del poskrbeti tehnični vodja odprave Davor Zupančič iz Trsta, velik zagovornik etičnega osvajanja gorá.

»Človek ima svoje meje, ki jih mora neprestano pomikati navzgor, vendar s svojimi močmi in ne s pomočjo tehnike, sicer ne gre več za napredovanje, ampak za nazadovanje,« pravi. »Naloga 'etičnega alpinizma' je človekovo vsestransko napredovanje in seveda ne stagnacija. V življenju še nisem kupil ali zabil svedrovca v steno, ker bi jo s tem 'umazal' in napolnil z železjem, ki ga pred prihodom alpinistov tam seveda ni bilo.« — Tako bodo člani odprave poskusili priti na oba vrhova brez uporabe dodatnega kisika.

Predvsem od vremena je zdaj odvisno, kako se bo iztekla ta odprava, ki bi ob uspehu imela v združujoči se Evropi nedvomno lep odmev.

POROČILO O STANJU NA NEKATERIH TRIGLAVSKIH POTEH

KAKO OSMETENA JE NAŠA PLANINA

TOMAŽ BANOVEC

21. in 22. julija letos sem pešačil po triglavskih poteh. Hodil sem sam, da bi lahko v miru določil kriterije za razvrstitev onesnaženosti ali osmetenosti planinskih križišč, počivališč in poti. Metode za take ocene v Sloveniji še nimamo. Lahko se »nenumerično« ali neobjektivno sprašujemo, ali je pot »osmetena« in kako je »popacana« v primerjavi s prejšnjim letom ali s podobno primerljivo potjo. Toda kako bomo merili osmetenost in kaj bo mera ali kriterij za to?

Opreme za tako potepanje sem naložil kar nekaj, rabil sem jo pa malo. Hodomer, višinoмер, kompas, karte, fotoaparati, vse naj bi služilo dokumentaciji — in še diktafon za narekovanje in beležke. Tovor je tehtal kakšnih 20 kilogramov, vključno še z vzporednim nerodnim testiranjem novega nahrbtnika. Med tem čudnim delom nisem hotel nikomur izdati svojega namena, da ne bi tako vplival na rezultate. Mogoče bi se kdo splašil, tekel pred mano in čistil ali pa smetil. Ljubeznivim borcem — udeležencem petega pohoda borcev na Triglav, ki so mi pomagali s Pokljuke v Ljubljano s tem velikim tovorom, pa se zahvaljujem.

METODA MARKA TWAINA

Lani sem na podoben način obiskoval še nekaj poti okrog Triglava bolj na južnih pobočjih, na poključkih grebenih, obiskoval sem vršake okrog Vršiča, del Bohinjskih gora in Grintovca ter Stol in del Karavank. Iščem metodo in načine merjenja, da bi se sporazumeli o tem, kaj je onesnažena in kaj čista pot in kako to ocenjevati, predvsem pa, ali se ta pojav povečuje ali zmanjšuje.

Motijo me izjave in spori o tem, kar nekateri specializirani posamezniki stalno trdijo, mediji pa seveda veselo objavljajo. Imenoval bi jih katastrofičarji, ker napovedujejo vsakič in vedno razpad gorskega sveta, katastrofo in črno bodočnost. Osnova jim je praviloma posamezen pojav in osnovna metoda posplošitev tega na celoto. Tak način ocenjevanja je, žal, prevzel tudi del profesionalcev. Lani je bila dovolj »podelana Luknja«, letos pa je kriva Kredarica, ki sipa gnojni slap iz triprekatne greznice z višine 2500 metrov, potem pa še nedokazane količine fosforja v Triglavskih jezerih, katerih izvor so triprekatne greznice — čeprav je veliko takih triprekatnih greznic tudi ob drugih čudovitih jezerih in rekah,

ki so prav tako biseri našega okolja, za čistilne naprave pa tako vemo, da večinoma ne delajo. Torej gotovo ne gre za en objekt, za eno smetišče ali pot in so to drzna posploševanja na katastrofičen način.

Ko strokovnjak še pred enim tednom reče, da Savica ni več pitna, v ponedeljek, 23. julija 1990, pa vodilni slovenski ribič daje prav Savico za vzor prve kategorije, ki pomeni pitnost vode, je vse to še bolj šaljivo in zanimivo. Vseeno bi bilo bolje, da takih različnih izjav vsaj profesionalci ne bi dajali. Amaterji s svojim znanjem pa lahko tako in tako še naprej veliko grešijo. Sporazumeti se je treba le o metodi dela in jo spoštovati. Za tiste, ki jih še nisem prepričal o novi potrebi, pa naj povem, kaj je dejal Mark Twain, ko so mu povedali, da reko Mississippi skrajšajo vsako leto z regulacijami in izravnjavami za tri milje. Bistro je ugotovil, da vsak, ki zna računati, lahko dokaže, da bo Mississippi leta 2050 dolg samo še eno miljo... Čudovito, kaj! Potrebujeteš le nekaj podatkov in metodo...

IZ LUKNJE NA TRIGLAV

Kot rečeno, hodil sem po poteh, da bi jih opazoval in po možnosti predlagal metodo. Vse sem počel v soboto, 21., in nedeljo, 22. julija, ko se je na Triglavu mudila še dobra stotnja borcev in še precej drugih obiskovalcev. Ocenjujem, da jih je bilo — po knjigi na vrhu — v teh dneh približno 1200.

Vrata — Luknja — spodnja pot po meleh: Na vsej poti sem našel tri smeti, pri čemer nekaj »kiki« omotov nisem štel. Pospravil sem jih. Pod Luknjo na meleh se najde še kaj starega, sama Luknja je očiščena in vsi, ki so to jutro tam malicali, okrog 25 ljudi, so sami pospravili vse svoje smeti v svoje nahrbtnike. Kakšnih 40 krav na meliščih se veselo pase, mulijo tudi nizko grmovje (mislim, da gre za gorsko vrbo), tako kot so lani in predlani konji na Debeli peči kar temeljito mulili smreke in macesne.

Luknja — Zaplanja — pot čez Plemenice — Od Luknje sem meril korake s hodomrom. Nameraval sem registrirati smeti na poti tako, da bi za vsako najdišče odčital tudi število korakov. Ni bilo potrebno, ker ni bilo dovolj smeti, samo na zgornjem robu Plemenic, že na podih, sem našel nekaj kikijev in pobral 4 kose (dve pločevinki, cigaretni ovitek ter robec). Na prostranih podih, če se nekoliko izgubiš s sicer razmeroma slabo markirane poti (obledele barve), tu in tam najdeš že zelo stare pločevinke, kar je bolj posledica starih odlaganj, ki se zaradi treh milj zim že zelo zgodaj kažejo iz snega.

Na izviru vode snežnice, kje se ustavi večina ljudi, ni bilo nobene smeti. Moja metoda z odkorakanjem je tako odpadla. Vsi, ki sem jih srečal (in ni jih bilo malo), so svoje odpadke lepo nosili s seboj. Nemarnosti tipa iztrebljanja nisem zasledil blizu poti. Ta pot je praktično čista do priključka na tisto z Doliča, ki gre naprej čez Škrbino na Triglav.

Škrbina — Triglav — Tu sem hodil tudi lani, samo do Škrbine sem prišel iz Planike po strmi poti. Tedaj je bila pot čista, verjetno je letos tudi. Naslednji dan je šel po njej s Triglava Bine in lahko pove, kako je letos.

Pot prek grebena na Triglav je prav tako čista. Presenetljivo! Majhne smeti so še bile: ogorki (dva), kiki embalaža (večkrat) — in to je vse! Pred vrhom je bila na kamnu steklenica za pivo. Vrh pa je presenetljivo čist. Tu že gospodarijo po novem: eden od 8000 novih slovenskih podjetnikov prodaja pivo v pločevinkah po 35 dinarjev, 0,33 litra in vse pospravijo takoj v velike vreče. Mogoče zaide vanje še kaka druga smet. Po tleh so še majhne smeti, ogorki in drobni papirčki. V smeti lahko uvrstimo še pozabljene hlače trenirke, ki so bile tam še naslednji dan, in nekaj pločevink, ki so v štedilniku. Žal popolna kontrola tal ni mogoča, saj je toliko ljudi na vrhu, da tal ne vidiš v celoti.

Notranjost stolpa je urejena. Sam vrh so mogoče prej očistili zaradi odloka o zaščiti stolpa, ki je bil razglašen naslednji dan. Lani v tem času je bil vrh nekoliko bolj onesnažen, a še vedno ne zelo.

Opozarjam, da je ob popolni suši in pomanjkanju snega Staničevo zavetišče, izkopano v skalo na južni strani vrha, sicer dobro urejeno, vendar polno ledu in snega. Ocenjujem, da je neka dobra duša z zazidavo pol metra zidu pred vhodom naredila zaščite potrebnim slabo uslugo. Mrzel zrak leži na tleh in ohranja sneg in led na tleh v zavetišču. Mogoče je ta naprava, umetna ledenica, potrebna zaradi omenjenega piva, ki ga prodajajo na vrhu? Tega nisem preverjal, če pa velja, da je to še zavetišče, je treba omogočiti taljenje snega, ne pa njegovo zavarovanje. Okolica zavetišča je čista.

S TRIGLAVA NA RUDNO POLJE

Triglav — Kredarica — Tu je smeti malo ali nič. Napetosti in ekspozicija seveda niso primerni za piknike. Smeti lahko odpadejo tudi zaradi gravitacije, ki je tu zelo učinkovita, in veter naredi tudi svoje. Počivališče na razpotju proti Planiki je tudi čisto, če seveda kakšnih 50 nahrbtnikov, ki tam začasno čakajo lastnike, ne uvrstimo med smeti. Do Kredarice navzdol tudi ni smeti. Tudi zadnji

petminutni vzpon na Kredarico je čist in okolica doma prav tako.

Izkaže se, da so z jeklenicami in klini opremljene poti zaradi napetosti manj primerne za »smetenje«, saj roke namesto nošnje kikijev v usta očitno opravljajo bolj koristno delo.

Mali Triglav — Planika — Naslednji dan gremo z borci spet na vrh, po proslavi pa dol. Šel sem počasi in spet ni bilo opombe vrednih količin smeti. Tu ljudje ne počivajo in zelo malo smetijo. Podi spodaj nad Planiko in okoli nje so prav tako neosmeteni in okolica doma čista, četudi so Gorjani v intenzivni gradnji. Smetišča in odlagališča so urejena, obiskovalci disciplinirani.

Planika — Konjsko sedlo — Pot je čista, če odmislimo konjske iztrebke; teh ni malo, so pa domači in prijetni. Tej poti se vidi, da jo razdirajo predvsem konji in četudi nenevarna je vseeno slabo vzdrževana. Meli se podirajo, vsakdo si dela svojo peš varianto. Še vedno ni veliko smeti. Konjsko sedlo je tako čisto, kot bi si ga želeli. Pobral sem tri omembe vredne smeti.

Konjsko sedlo — Vodnikov dom — Tu se je nekdo začel prehranjevati s kikiji. Tega nisem pobiral, drugih velikih smeti pa ni bilo — razen dveh inozemskih pivskih pločevink, ki sem ju komaj našel.

Vodnikov dom — okolica — Dobro stanje ne glede na to, da se je mimo valilo ta dan kakšnih 600 ljudi v obeh smereh. Lepo čistijo okolico, ljudje sprašujejo za smetišče in nosijo vse tja. Bistveno bolje je kot lani.

Vodnikov dom — Rudno polje — Tu sem pričakoval več, saj gre po tej poti veliko obiskovalcev, tudi samo do Velega polja, in takih, ki malo poznajo planinske kodekse in odnos organizacije do gorskega sveta. Vendar tudi tu ni bilo toliko smeti, da bi jih lahko praktično preštel. Tudi znana počivališča (trave nad planino Tosec, rogljč pod studorskim prevalom na zahodni strani, obdobji izvirkorito na zahodni strani prevala in sam preval) so čisti. Izvir pod prevalom v krnici pod Viševnikom in Draškim vrhom je urejen in brez smeti — razen malenkosti. Pregled poti je težak: nihče ne ve, kdo naredi toliko stečin — verjetno ne samo živali; vse podiramo in delamo z nogami tudi ogromno škodo. Mogoče bi tu postavili tablo, da naj hodimo samo po eni poti in se izognemo bližnjicam. Pot naprej je tudi čista. Večji problem so naloženi kamni iz zgornjih melišč, ki padajo s pobočij Viševnika na stezo, ki postane slabo prehodna in težavna. Kamni niso prave smeti, motijo pa zelo.

Ta pot je slabo vzdrževana; veliko je naloženega kamna in bilo bi potrebno, da

to kdo očisti. Bistveno je, ker se vračajo po njej že zelo utrjeni popotniki. Tudi parkirišče na cesti, preden se odcepi pot v strmine, je čisto.

ŠTIRI KATEGORIJE OSMETENOSTI

Mislim, da bi morali opazovati **poti, počivališča-kržišča in okolico domov**.

Kvantifikacija onesnaženosti je lahko različna. Ne uvajajmo preveč razredov, saj vemo, da je sposobnost razlikovati med tremi stopnjami največja. Predlagam **4 razrede za oceno osmetenja**, kot jih poznamo za čistost tekočih voda.

Tudi odpadke bi lahko klasificirali v **največ 4 razrede**. Primer: a) kiki papirčki, ogorki; b) pločevinke in majhni zavojčki; c) papirna embalaža, steklenice in večja embalaža; in d) iztrebki ter večji organski odpadki.

Merjeno količino bi veljalo raztegniti na **razdaljo**: ne na metre, ampak na **korake**. Pomemben je še čas opazovanja, dan opazovanja in izbira poti. V teh dneh sem prekorakal 47 000 korakov, na približno 2000 korakov sem opazil smet 2. razreda. Izberimo **vzorec** okrog 35 lokacij v Sloveniji za neposredna opazovanja in še rezerve za rotirajoče vzorce, ki bodo podlaga za taka merjenja. Opazovanja tega vzorca naj pomagajo pri oceni letnega stanja.

V gore hodim že zelo dolgo in trdim, da smo pred desetimi leti skoraj odkopavali Triglav iz smeti, sedaj pa je tu že prijetno bivanje. Zelo podobno je na poteh. Zato moramo ocene objektivizirati ali pa opustiti metodo Marka Twaina.

To je eden od poskusov, da bi se prenehali medsebojni očitki med TNP in drugimi specialisti in planinci. Mislim, da smo bistveno napredovali, vendar da še nismo dosegli vsega, kar hočemo. Za sporazumevanje je treba določiti ne le pogajalske stole in mize, ampak tudi vsebine in elemente, o katerih se hočemo sporazumevati. Kikije nam bodo mogoče še kdaj odpustili, četrta kategorija smeti pa je problematična za individualno nošnjo v dolino, posebno takrat, ko je že na planem.

Pa ne samo v TNP, tudi drugje so se zadeve izboljšale. Vse kaže povezati še z drugimi kazalniki: z obiski v gorah, ki relativno rastejo, in nočninami, ki padajo, in podobnim. Če nekdo trdi, da je planincev v gorah preveč, naj, za božjo voljo, posebno če je profesionalce, govori s podatki!

Ne meri se promet tako, da iz ene stiske v koč izvedemo sklep o preobremenjenosti Alp. Fosforja naj bi poslali iz najvišjih pralnic v državi toliko, da je vse

pognojeno, o vikendih pa nič. Poziv je preprost: objektivizirajmo in dogovorimo se o tem, kaj bomo merili — ali pa bomo tiho: amaterji manj, profesionalci pa zelo.

Letos nas bo veliko prehodilo veliko poti. Poskusite opazovati na ta način in pišite

na PZS! Jaz bom prav gotovo to nadaljeval. Vaši podatki, ideje in priporočila nam bodo pomagala graditi model in metodo za resno delo v prihodnjem letu. V boju za prvo kategorijo. Pri vodah to pomeni pitno vodo, pri nas naj bo to čisto pot, križišče ali okolica postojanke.

SOVJETSKO PREČENJE VSEH ŠTIRIH VRHOV KANGČENDZENGE

ODPRAVA, OBSOJENA NA USPEH

VASILIJ SENATOROV

Skoraj do konca minulega stoletja je veljalo prepričanje, da je Kangčendzenga z 8586 metri najvišja gora na svetu. Šele na podlagi poznejših natančnih meritev so naposled odpravili to zmoto. Zdaj je najbolj vzhodni osemtisočak, ki leži v Nepal, Kangčendzenga, tretja najvišja gora na svetu. Ker ta mogočni velikan iz indijskega Dardžilinga vsakemu opazovalcu takoj pade v oči, so se pogumni raziskovalci že razmeroma zgodaj ukvarjali z misljo, da bi se povzpeli nanj. Izredno težavni dostopi, ki veljajo nasploh za najtežavnejše v celotni Himalaji, in ostrí klimatski pogoji so prispevali k temu, da so na glavni vrh Kangčendzenge prvič priplezali šele leta 1955, torej dve leti po prvem pristopu na Everest, to pa je uspelo Angležem. Na tri stranske vrhove, ki skupaj z glavnim vrhom tvorijo enkratven venec vrhov v višini okoli 8500 metrov, pa so se šele leta 1973 povzpeli Japonci (Jalungkang, 8505 m) in leta 1978 Poljaki (Južni vrh, 8482 m, Srednji vrh, 8476 m).

Domači prebivalci verujejo, da lokalni himalajski bogovi domujejo na štirih vrhovih Kangčendzenge. Prav tako so prepričani, da so se začeli časi nesrečnih dogajanj v njihovi kneževini Sikimu, ki zdaj spada k Indiji, po tem, ko so goro oskrunili prvi gorniki.

Čeprav so britanski prvi pristopniki obljubili (in kot je pri gentlemanih pač navada, to obljubo tudi držali), da se bodo ustavili najmanj meter pod najvišjo točko, je Kangčendzenga vedno znova zahtevala nove žrtve. Doslej je 26 gornikov našlo smrt na njenih bogato zasneženih pobočjih, polovica od 70 odprav, ki je tod od leta 1899 merila moči, pa se je morala brez uspeha vrniti.

SOVJETI V HIMALAJI

Sovjeti so se začeli zelo pozno udeleževati v Himalaji: prvo odpravo so organizirali šele leta 1982. Enajst članov moštva, ki je štelo 24 planincev, je takrat odprlo novo smer v jugozahodni steni

Sagarmate, Everesta. To je bil za začetnike vsekakor lep uspeh. Ko so se s te odprave vrnili v Katmandu, so se takoj začeli potegovati za nov cilj in si izbrali Kangčendzengo. Da pa bi bila njihova naloga čim ambicioznejša, so kar takoj prijavili prečenje vseh štirih vrhov.

Isti cilj pa so si zastavili tudi Japonci, ki so bili do takrat vodilni narod, kar zadeva število uspešnih vzponov. To je bil verjetno tudi vzrok, da je ministrstvo za turizem Nepala dalo soglasje za rusko odpravo, ki naj bi prečila vrhove, šele leta 1985, leto dni po tem, ko se je japonski poskus ponesečil. Dovoljenje je veljalo šele za pomlad leta 1989.

Šport je v socialistični državi nacionalna zadeva. Športni ideologi so bili vedno prepričani, da naj bi zmage na olimpijskih igrah in svetovnih prvenstvih dokazovale premoči sistema. Glede na to je samo po sebi razumljivo, da spodbujajo prestižne športne panoge, med katere pa alpinizem ne sodi. Zato so smeli sovjetski alpinisti šele leta 1989 drugič v svoji zgodovini obiskati Himalajsko pogorje. Razumljivo je, da je bila ta odprava, ki jo je organiziral državni komite za šport ter jo tudi pripravil in financiral, obsojena na uspeh.

V dveh letih so po posebnem selekcijskem sistemu izbrali najboljše. »Najboljše med najboljšimi« so nato vnovič testirali ter jih naposled poslali na posebne treninge na Kavkaz in v Pami. Za vodo odprave so določili Edvarda Mislovskega, ki je zdaj vodja stolice za radioelektroniko na moskovski visoki šoli in je znan le strokovnjakom in ozkemu krogu študentov. Mnogo bolj znan pa je kot predsednik Planinske zveze Sovjetske zveze in kot prvi sovjetski pristopnik na Everest.

Celotno praktično delo so naložili Nikolaju Černemu. Po poklicu je sicer diplomirani inženir za kovinsko predelovanje, iz ljubezni do gorā pa je zamenjal poklic in že nekaj let dela kot vodja mednarodnih alpinističnih taborov v ZSSR. Ta organizacija skrbi za sprejem in skrbništvo tujih alpinistov. Skupaj z Valentinom Ivanovom, prav tako udeležencem odprave iz leta 1982 in sedanjim šefom-trenerjem, je